

CULTUUR+ONDERNEMEN

BERICHT UIT HET VELD - FINANCIEREN

EEN BREDERE KIJK OP FINANCIERING

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	p. 3
Samenvatting	p. 4
1. Inleiding	p. 5
2. Wat zien we	p. 7
3. Voorstel voor vervolg	p. 12

VOORWOORD

Met dit *Bericht uit het veld - Een bredere kijk op financiering* wil Cultuur+Ondernemen een beeld geven van wat er aan financieringsvraagstukken leeft in de culturele en creatieve sector.

Cultuur+Ondernemen doet dit vanuit de verantwoordelijkheid die wij sinds onze oprichting in 1935 voelen om de sector verder te helpen op het gebied van ondernemers-, bestuurlijke en financieringsvraagstukken.

Uit de rondetafelgesprekken die wij in april en mei van dit jaar met de sector hebben gevoerd wordt duidelijk dat er uiteenlopende knelpunten en vraagstukken zijn op het gebied van financiering. Ook is duidelijk dat het oplossen en beantwoorden daarvan cruciaal is om als sector krachtig en vitaal te kunnen zijn. Wij geven mogelijke oplossingsrichtingen voor deze vraagstukken door voorstellen te doen voor, voor de sector nieuwe, financiële faciliteiten. De inzichten die naar voren zijn gekomen dagen de sector en beleidsmakers uit tot een bredere kijk op financiering.

Wij danken de vertegenwoordigers van branche- en beroepsorganisaties en anderen die deelnamen aan de rondetafels, en daarnaast alle experts en anderen die we individueel gesproken hebben.

SAMENVATTING

Wij zien:

1. Grote en structurele financieringsbehoefte, vooral in het ongesubsidieerde deel van de sector
2. Groeiende behoefte aan financieringen met een hoger risicoprofiel voor innovatie en opschaling
3. Lenen als vorm van financiering is nog niet ingeburgerd in de gehele sector
4. Behoefte aan verzekeringsachtige producten
5. Behoefte aan het verbeteren van de financiële structuur in een aantal productieketens
6. Subsidievoorwaarden staan groei naar robuustheid en onafhankelijkheid in de weg
7. De sector kan leren van financiële innovaties in andere sectoren
8. Financiering sluit niet aan op nieuwe organisatievormen

Wij stellen voor:

- A. Behoud wat er is qua leenfaciliteiten en beschikbaar budget, maar differentieer in voorwaarden
- B. Ontwikkel faciliteiten voor specifieke sectoren
- C. Onderzoek mogelijkheden voor alternatieve financieringsvormen door te leren van andere sectoren

Kortweg: behoud, ontwikkel en onderzoek. En verder:

- D. Vergroot de kennis over financiering bij de zelfstandige kunstenaars en creatieven, kleine en middelgrote organisaties en gesubsidieerde instellingen
- E. Maak het mogelijk dat organisaties robuust en onafhankelijk worden door hen toe te staan eigen vermogen op te bouwen

1. INLEIDING

Historie

Cultuur+Ondernemen is pionier waar het gaat om financieren in de culturele en creatieve sector. De historie voert terug tot in de jaren '30 van de vorige eeuw met de oprichting van een Voorzieningsfonds voor Kunstenaars inclusief een nevenfonds dat geen geld uitkeerde voor levensonderhoud of vaste beroepskosten, maar leningen en bijdragen verstrekte voor de financiering van onvoorziene kosten. Of zoals de statuten het formuleerden: 'ter opheffing van bijzondere moeilijkheden, die een belemmering vormen voor hun artistieke werkzaamheden.'

In essentie is die rol door de jaren heen niet veranderd. Cultuur+Ondernemen ontwikkelt vanuit een onafhankelijke en stimulerende positie in het veld beleidsarm, dat wil zeggen: niet inhoudelijk instrumentarium, en voert dat zo nodig uit als er geen marktpartijen zijn die dit doen. Zij opereert daarmee complementair aan andere instellingen, zoals de rijkscultuurfondsen, private fondsen, platforms voor crowdfunding en banken. Cultuur+Ondernemen richt zich sinds begin van de eeuw opnieuw, naast andere speerpunten in haar programma, op het ontwikkelen van microkredieten, cultuurleningen en garantieregelingen om de toegang tot financiering voor partijen in de culturele en creatieve sector te bevorderen. Door partijen vertrouwd te maken met een gezonde financieringsmix, waar lenen deel vanuit kan maken. En door financiële faciliteiten te bieden en te ontwikkelen waar de reguliere markt dat niet doet.

Culturele en creatieve ondernemers en organisaties kunnen door Cultuur+Ondernemen geadviseerd worden op het gebied van ondernemen, governance en financieren. Lenen kan uiteindelijk een onderdeel zijn van de dienstverlening aan de partijen die bij ons komen.

Coronapandemie

Tot het uitbreken van de coronapandemie bediende Cultuur+Ondernemen de zelfstandige kunstenaars en creatieven en kleinere organisaties met een palet aan cultuurleningen. Dit waren vooral kleinere leningen. Na het uitbreken van de pandemie heeft Cultuur+Ondernemen met de Cultuur Opstart Lening en de Cultuur Vermogen Lening daarnaast ook voorzien in grotere financieringsbehoeften van de niet-subsidieerden in de sector. Partijen die financieel goed onderlegd zijn en normaal gesproken via banken en andere financiële partijen in hun externe financiering konden voorzien, naast de inbreng van hun eigen vermogen.

Nu de maatschappij zich herneemt, blijken de gevolgen van de pandemie verder te reiken. Zo sluiten verzekeraars pandemierisico's uit. Zelfstandigen en organisaties hebben geen vet meer op de botten, waardoor zij vaak niet meer in staat zijn om zelfstandig in hun werkkapitaal te voorzien of om noodzakelijke investeringen te doen. Zzp'ers hebben

moeite om in hun levensonderhoud te voorzien. Tegelijkertijd ontstaan er ook veelbelovende nieuwe initiatieven en innovaties, bijvoorbeeld aangejaagd door de voortschrijdende digitalisering. Pre-corona vraagstukken zoals een beperkte weerbaarheid blijken relevanter dan ooit tevoren.

Blik op de toekomst

Kortom, de financieringswereld voor de culturele en creatieve sector is volop in beweging. Het was voor Cultuur+Ondernemen reden om met het veld in gesprek te gaan. Om opnieuw te inventariseren en te analyseren wat de sector nodig heeft om te herstellen en in de toekomst te kunnen blijven floreren. Daarvoor heeft Cultuur+Ondernemen een aantal rondetafels belegd voor producenten, de boekenbranche, podia/bioscopen/festivals en zelfstandigen/creatieve sector. Aanwezig waren vertegenwoordigers van branche- en beroepsorganisaties en spelers uit deze sectoren. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met experts in financiering van innovaties en maatschappelijke impact.

In dit bericht wordt verslag gedaan van het beeld dat uit deze gesprekken is ontstaan en doen wij een aantal voorstellen voor het vervolg.

2. WAT ZIEN WE

1. Grote en structurele financieringsbehoefte, vooral in het ongesubsidieerde deel van de sector

Pre-corona was al een trend waarneembaar dat banken zich terugtrekken uit de culturele en creatieve sector. Zij zien de sector als relatief risicovol, arbeidsintensief en commercieel niet aantrekkelijk. Redenen daarvoor zijn dat spelers in de sector beperkt zekerheden kunnen stellen, weinig eigen vermogen hebben, de verdienmodellen complex zijn met meerdere bronnen van financiering, zij niet de taal van de bankiers spreken en hun financieringsbehoefte vaak relatief laag is. In feite heeft alleen Triodos Bank cultuur als speerpunt.

De coronapandemie heeft deze trend verder versterkt. In een vroeg stadium van de pandemie heeft Cultuur+Ondernemen daarom het initiatief genomen leenfaciliteiten te creëren voor partijen die getroffen zijn: de Cultuur Opstart Lening en de Cultuur Vermogen Lening. De behoefte aan deze vormen van financiering is aanzienlijk gebleken, met name bij zelfstandigen en organisaties die niet of vrijwel niet worden gesubsidieerd: de zogenaamde 'ongesubsidieerden' in de sector zoals film- en theaterproducenten, boekverkopers, exploitanten van bioscopen en broedplaatsen. Partijen van kleine tot middelgrote omvang die essentiële schakels in de productie en distributie in de sector vervullen en onontbeerlijk zijn voor goed functionerende ketens.

Nu de maatschappij terugveert naar 'normaal', ook de culturele activiteiten en creatieve productie, nemen de investeringen en de daarmee samenhangende financieringsbehoeften voor deze spelers toe. Dit resulteert in een toename van leenaanvragen bij Cultuur+Ondernemen. Eenzelfde beeld was vorig jaar zomer te zien. Dat is logisch: er ontstaat weer perspectief en vertrouwen dat inkomsten gerealiseerd kunnen worden. Deze spelers dreigen voor hun reguliere financieringsbehoefte (voorfinanciering en werkkapitaal) tussen wal en schip te raken nu de banken hen niet meer willen financieren en de coronaleenfaciliteiten bij Cultuur+Ondernemen wellicht komen te vervallen. Het kunnen blijven voorzien in deze structurele financieringsbehoefte is niet alleen essentieel voor deze partijen, maar ook voor het functioneren van hele ketens.

2. Groeiende behoefte aan financieringen met een hoger risicoprofiel voor innovatie en opschaling

De sector is in beweging. De drang naar vernieuwing en innovatie zit in de genen van veel cultuurmakers, pandemie of niet. Zo staan er in de podiumkunsten nu spelers op die immersieve vormen van theater op de planken brengen. Aangejaagd door de digitalisering ontstaan er nieuwe diensten en producten. Bijvoorbeeld met streaming, nieuwe tools of NFT's. Ook ontstaan er nieuwe samenwerkingsverbanden zoals platforms en coöperaties. Dit zijn beloftevolle initiatieven die zorgen voor vernieuwing in de sector. De daarmee

gepaard gaande financieringsbehoeften zijn hoog, vaak € 100.000 of een veelvoud daarvan. Deze initiatieven hebben een fors risicoprofiel. Het vraagt om instrumentarium dat daarop ingericht is. De bestaande leenfaciliteiten bij Cultuur+Ondernemen voorzien daar nog onvoldoende in. Daarnaast voorziet het beschikbare budget voor innovatieve projecten (Cultuurlening Plus) onvoldoende in de behoefte van de sector. Er is meer vraag dan beschikbaar budget.

Ook in een andere hoek is behoefte aan financiële faciliteiten met een hoger risicoprofiel. Film- en theaterproducenten en boekverkopers bijvoorbeeld ervaren knelpunten bij de overdracht van hun bedrijf. Opvolgers kunnen de bedrijfsovername in de meeste gevallen niet meer bij een bank financieren. De bedragen zijn voor de banken te klein, het vraagt te veel maatwerk en het ontbreekt aan specifieke sector kennis. Dit vormt een drempel voor een soepele overdracht en brengt de continuïteit van de organisaties in gevaar. Nu financiert niet zelden de oude eigenaar de overname, waardoor de nieuwe ondernemer onvoldoende de ruimte krijgt om nieuwe ideeën te ontwikkelen. Ook wordt vaak noodgedwongen voor bedrijfsbeëindiging gekozen. Op het moment dat de literaire boekhandel uit een gemeenschap vertrekt gaat vaak definitief cultureel kapitaal verloren. Verder is er toenemende mate vraag naar risicokapitaal voor het kunnen doen van de eigen inbreng op een vastgoedfinanciering ten behoeve van de huisvesting. De reden hiervoor is dat de banken een hoge eigen inbreng verplichten, terwijl de omvang van het eigen vermogen van partijen in de culturele sector doorgaans beperkt is en ze voldoende buffer moeten aanhouden voor werkkapitaal en onvoorziene zaken.

Het huidige palet aan Cultuurleningen kan niet voorzien in deze behoeften door de beperkingen in looptijden en productkenmerken. Wij zien hier behoefte aan achtergestelde leningen, maar ook aan seedkapitaal waarmee echte innovaties met groeipotentieel kunnen worden gefinancierd.

3. Lenen als financieringsvorm is nog niet ingeburgerd in de gehele sector

De in de vorige paragraaf genoemde partijen zijn redelijk tot goed financieel geletterd en gewend hun investeringen en activiteiten met leengeld te financieren. Bij zelfstandigen, kleine organisaties en gesubsidieerde instellingen heerst nog vaak een negatieve perceptie over lenen door onbekendheid met de mogelijkheden ervan. Dit terwijl lenen een belangrijk onderdeel zou kunnen zijn van een gezonde financieringsmix en de slagkracht kan vergroten. Met een lening kunnen zij bijvoorbeeld productiemiddelen zoals apparatuur, muziekinstrumenten, website, inrichting e.d. financieren.

Daarnaast is er vaak behoefte aan een overbrugging totdat een fonds of subsidiënt uitbetaalt. Het zijn allebei financieringsbehoeften met een relatief laag risico. Vanzelfsprekend is een lening geen vervanging van een subsidie of andere vorm van geefgeld en zeker niet geschikt om in het levensonderhoud te voorzien. Dat lenen nog geen vanzelfsprekende plek in de financieringsmix bij deze groep heeft ingenomen kan als volgt worden verklaard:

- Er is bij velen nog steeds een neiging om alleen aan geefgeld te denken.
- De mogelijkheden die cultuurleningen bieden zijn nog relatief onbekend.
- Aanvragers hebben nog te vaak beperkte kennis, competenties en vaardigheden om een goed onderbouwde leenaanvraag in te dienen.
- Gesubsidieerde instellingen krijgen hun subsidies vooruitbetaald en beschikken daarmee over voldoende werkkapitaal.
- Veel organisaties hebben onvoldoende eigen vermogen, waardoor financiers terughoudend zijn bij het verstrekken van leningen.
- Overheden zijn gefocust op subsidies en geven deze waar ook andere vormen van financiering mogelijk zijn.

In feite is er een tweedeling in de culturele en creatieve sector zichtbaar tussen partijen voor wie lenen structureel een integraal onderdeel uitmaakt van de financieringsmix en partijen bij wie dat onbekend en onbemind is.

Er is dus ruimte om zelfstandigen, kleine organisaties en gesubsidieerde instellingen bekender te maken met de mogelijkheden en de voordelen die lenen biedt en de impact die zij daarmee kunnen hebben. Het aantrekken van een lening geeft ook een impuls aan hun ondernemerschap, zoals blijkt uit evaluaties. Lenen dwingt deze ondernemers kritisch naar de eigen praktijk of organisatie te kijken en het feit dat je moet terugbetalen roept een andere houding op dan bij geefgeld.

4. *Behoeft*e aan verzekeringsachtige producten

Het fenomeen broodfondsen is onder zzp'ers in de sector al flink ingeburgerd, omdat verzekeringen voor arbeidsongeschiktheid door de reguliere maatschappijen te duur zijn. In feite zijn dit regelingen 'van de sector – voor de sector' en kenmerken ze zich door zelforganisatie. Dit soort faciliteiten bevordert de onderlinge samenwerking, collectiviteit en het hebben van oog voor elkaars belangen in de keten.

Vrij snel na de start van de coronapandemie hebben verzekeraars aangegeven pandemierisico's niet meer te verzekeren. Dit vormt voor onder andere audiovisuele producenten een aanzienlijke belemmering. Het kunnen verzekeren van pandemierisico's is een blijvende behoefte en vraagt om aanvullend instrumentarium voor de sector. De audiovisuele sector is bezig met de ontwikkeling van een garantieregeling voor de gehele sector. De ontwikkeling van dergelijke regelingen is complex. Het vraagt gespecialiseerde kennis en een aanzienlijk startkapitaal ter dekking van de risico's.

Evenementen kampen met soortgelijke problemen. Soms kan een evenement op het laatste moment niet doorgaan vanwege noodweer. Een fenomeen dat als gevolg van de klimaatverandering steeds vaker zal voorkomen. Voor de organisatoren betekent een afgelasting dat de kosten zijn gemaakt, maar de opbrengsten uitblijven en de volgende editie in gevaar komt. Incidenteel hebben lokale overheden hier een fonds voor, maar er is geen landelijke regeling.

Het ontbreken van verzekeringsachtige producten voor dit soort risico's vormt een belemmering voor bepaalde activiteiten van de sector. Instrumentarium dat met enige hulp door de overheid, maar verder door en voor de sector wordt ontwikkeld, kan hier soelaas bieden.

5. *Behoeftte aan het verbeteren van de financiële structuur in een aantal productieketens*

In de keten van idee tot realisatie van een productie zit het geld soms niet op de goede plek. Theater- en filmproducenten zijn bijvoorbeeld veelvuldig genoodzaakt cashflowfinancieringen te sluiten, omdat uitbetalingstermijnen van fondsen, podia, bioscopen, omroepen en streamers niet in de pas lopen met hun uitgaven. Soms gebeurt dit, omdat een fonds pas uitbetaalt als een productie is gerealiseerd. Of een theater houdt de opbrengsten van de voorverkoop van een voorstelling vast en betaalt pas uit als de voorstelling is geweest. Sectorspecifieke faciliteiten kunnen hier oplossingen bieden en creëren meer slagkracht voor de individuele organisaties in de sector. Daarbij kunnen disciplines van elkaar leren. De filmsector is bijvoorbeeld ver in haar financiële ontwikkeling met heel gerichte financieringsoplossingen en kan als voorbeeld dienen voor andere domeinen zoals de theaterproducenten.

6. *Subsidievoorwaarden staan groei naar robuustheid en onafhankelijkheid in de weg*

Een veel gehoorde klacht is dat organisaties geen eigen vermogen kunnen opbouwen als gevolg van de subsidievoorwaarden. Projectsubsidies moeten worden ingezet voor het doel waarvoor deze verstrekt zijn en vaak is het niet toegestaan om meer dan 10% eigen vermogen op te bouwen. Vanuit de subsidiegever begrijpelijk, maar dit leidt er wel toe dat organisaties geen adequate buffers kunnen aanleggen en nooit echt financieel robuust en onafhankelijk kunnen worden.

Subsidiërende instanties en fondsen kunnen bijdragen aan versterking van de financiële weerbaarheid van de organisaties door kritisch te kijken naar de voorwaarden waaronder zij hun financiering beschikbaar stellen en organisaties toestaan meer eigen vermogen op te bouwen. Zolang organisaties in een overgangsfase nog onvoldoende eigen vermogen hebben opgebouwd zouden organisaties ook geholpen zijn met een faciliteit voor achtergesteld vermogen.

7. *De sector kan leren van financiële innovaties in andere sectoren*

Gesteld kan worden dat de culturele en creatieve sector momenteel nog vrij klassiek is gefinancierd. Zeker als naar andere sectoren wordt gekeken, zijn er toepassingen en instrumenten die relevant kunnen zijn voor de culturele en creatieve sector. Een aansprekend voorbeeld is een charitatieve organisatie die doneert aan een bedrijf om een medicijn te ontwikkelen. Bij succes is er een werkend medicijn en wordt het bedrijf rijk, maar krijgt de charitatieve organisatie niets terug. Door met het ontwikkelende bedrijf afspraken te maken over het delen van de rendementen bij succes vloeit een deel van de donatie terug en kunnen nieuwe initiatieven worden gefinancierd. Andere voorbeelden

zijn social impact bonds en publiek private samenwerkingsvormen en het al eerdergenoemde seedkapitaal.

8. *Financiering sluit niet aan op nieuwe organisatievormen*

In toenemende mate verenigen culturele en creatieve zelfstandige ondernemers zich in collectieven en platforms, om plannen te realiseren die een individuele ondernemer niet kan verwezenlijken of om sterker te staan in de keten. Voorbeelden zijn het creëren van een broedplaats, het bundelen van intellectueel eigendom en het oprichten van een gezamenlijk distributieplatform. De huidige arrangementen die financiers kunnen bieden sluiten niet of beperkt aan op de financieringsbehoefte die deze samenwerkingen hebben. Dat is voornamelijk vanwege juridische, eigendoms- en zekerheidsvraagstukken, maar ook door gebrek aan kennis en ervaring met deze constructies.

3. VOORSTEL VOOR VERVOLG

Naar aanleiding van de uitkomsten van de rondetafelgesprekken en de ervaringen met de leenfaciliteiten tijdens de coronapandemie, komen wij tot de volgende voorstellen:

A. *Behoud wat er is qua leenfaciliteiten en beschikbaar budget, maar differentieer in voorwaarden*

- De leenfaciliteiten bij Cultuur+Ondernemen moeten en kunnen beter worden afgestemd op de behoeftes van de sector door differentiatie van de voorwaarden van de leningen. Passende looptijd, rentecondities en zekerheden zorgen dat de financiering beter afgestemd wordt op de behoefte van de leningnemer, maar zorgen er ook voor dat er rekening gehouden wordt met de aard van de investering, het risicoprofiel daarvan en de verdien capaciteit van de leningnemer.

B. *Ontwikkel faciliteiten voor specifieke sectoren*

- In samenwerking met partijen in de keten kunnen financieringsoplossingen ontwikkeld en geïmplementeerd worden die het functioneren van de organisaties in de sector verder helpen, zoals bijvoorbeeld cashflow financiering of financiering voor overnames.
- Hetzelfde geldt voor het verder ontwikkelen van andersoortig instrumentarium voor behoeften zoals dekking voor bijvoorbeeld pandemierisico's. Deze producten zijn noodzakelijk voor een soepel werkende sector.
- Om dergelijke producten te kunnen voeren is startkapitaal nodig, immers de risico's moeten vanaf dag één gedekt zijn en financieringen moeten verstrekt kunnen worden.

C. *Onderzoek mogelijkheden voor alternatieve financieringsvormen door te leren van andere sectoren*

- Zijn er in andere sectoren instrumenten die toegepast kunnen worden? Het is zinvol samen met de sector de vertaling te maken naar voor de sector passende producten.

Kortweg: *behoud, ontwikkel en onderzoek*. En verder:

D. *Vergroot de kennis over financiering bij de zelfstandige kunstenaars en creatieven, kleine en middelgrote organisaties en gesubsidieerde instellingen*

- Het is van belang dat de kennis over financieringsmogelijkheden breed in de sector wordt gedeeld. Daarbij gaat het niet alleen om lenen, maar ook over subsidie, crowdfunding en verdienvermogen. Voor iedere organisatie is er een juiste financieringsmix.
- Dat vraagt om gerichte en aanhoudende communicatie.
- Advies en begeleiding bij het aanvragen van een lening is zinvol. Dat vergroot namelijk de ondernemende en financiële competenties van de aanvragers, waardoor ze sterker worden.

E. Maak het mogelijk dat organisaties robuust en onafhankelijk worden door hen toe te staan eigen vermogen op te bouwen

- Voor een robuuste en onafhankelijke sector is het nodig dat organisaties eigen vermogen kunnen opbouwen. Pas daarom beperkende subsidievoorwaarden aan.
- Zolang organisaties nog onvoldoende eigen vermogen hebben om externe financiering aan te trekken is een faciliteit voor achtergesteld vermogen een oplossing.

Cultuur+Ondernemen is hét kenniscentrum voor ondernemerschap in de cultuursector en financier voor culturele en creatieve ondernemers. We ondersteunen culturele organisaties, zelfstandig werkende kunstenaars en creatieven die meer rendement willen halen uit hun activiteiten. Daartoe werken we onder meer samen met overheden en fondsen, om het effect van hun cultuurbeleid en –investeringen te vergroten. Met onze programma's en activiteiten versterken we de cultuursector en maken haar onafhankelijker, zodat de sector kan floreren en de samenleving optimaal kan profiteren van de werking van cultuur.

Bericht uit het veld - Een bredere kijk op financiering is een uitgave van Cultuur+Ondernemen.

Auteurs

Alexander Ramselaar

Claus Verbrugge

Titia Haaxma

Het is toegestaan (delen van) de inhoud van deze publicatie te citeren of te verspreiden, mits daarbij Cultuur+Ondernemen en deze publicatie als bronnen worden vermeld.

Aan deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend.

15 juni 2022